

Олена Петрівна Шмерко,

кандидат психологічних наук, викладач Хмельницького
торговельно-економічного коледжу, м. Хмельницький

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖІВ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

У статті описана модель професійної компетентності студентів коледжів торгово-економічного профілю, яка виступає орієнтиром для досягнення ефективності професійної підготовки, з урахуванням психологічних особливостей формування професійної компетентності студентів.

Ключові слова: *студенти коледжів, професійна компетентність, психологічні особливості, модель, критерії, показники.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасному суспільству потрібні компетентні фахівці, які мають не тільки професійні знання, уміння та навички, але й можуть приймати відповідальні рішення в ситуаціях вибору, схильні до співробітництва, вирізняються мобільністю, динамізмом, конструктивністю, здатністю до адаптації, умінням реалізувати свої творчі здібності.

Модель студента торговельно-економічного профілю описує основні вимоги до спеціалістів, тенденції їх використання, сфери застосування тощо. З іншого боку, модель студента – це деякий еталон, ідеал фахівця, який повинен бути підготовлений у вузі і який відповідає сучасним вимогам суспільства. Основні вимоги до студента відбиті в освітньо-кваліфікаційних характеристиках фахівців певного напрямку підготовки. На основі освітньо-кваліфікаційних характеристик створюється модель підготовки студента у вигляді освітньо-професійної програми, в якій відбито не тільки перелік навчальних предметів, але й результати опанування програми у вигляді знань, умінь, навичок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Пошук шляхів удосконалювання підготовки студента дозволив виділити в якості одного з підходів до вирішення проблеми моделювання професійної компетентності підхід з урахуванням сучасних вимог до особистісних та діяльнісних характеристик студента. Самі терміни «модель», «моделювання» вимагають створення строгих критеріїв визначення характеристик студента, встановлення співвідношень між ними та психологічними умовами, спрямованими на їхнє формування.

Проектуючи психологічні моделі, фахівці по-різному підходять до визначення їхніх компонентів. При цьому не всі автори вкладають у термін «модель студента» однакові поняття. Ми розділяємо точку зору Е. Смірної, яка розуміє модель студента, як «аналог його діяльності, виражений у репрезентативних характеристиках, виділених у дослідженні студента» [7]. Таким чином, модель описує не професію або спеціальність, а носія цієї спеціальності.

Так, Н. Крилова виокремлює три блоки в структурній моделі фахівців: «політична зрілість, високий професіоналізм, духовна культура і моральний вигляд» [3].

П. Кравчук відзначає, що «особливості сучасного етапу суспільного розвитку вимагають від молодого студента наукового світогляду, творчій гнучкості, соціальної відповідальності, суспільної активності» [2].

І. Зимняя, структурна модель студента, припускає чотири групи вимог: суб'єктивні характеристики, що залежать від системи професійних відносин студента; комунікативні особливості; інтерактивні характеристики (співвідносяться з навчанням соціальним ролям) і предметно-професійні знання [1].

Є. Павлютенков, проектуючи модель компетентного випускника середньої школи, виділив те, що основним системо утворюючим фактором цієї моделі є самовизначення, оскільки дослідники називають самовизначення

провідним новоутворенням ранньої юності, стрижнем психосоціального розвитку. Самовизначення пов'язане з активним визначенням своєї соціальної та особистісної позиції. Самовизначення особистості має відносно самостійні види: професійне, цивільне, особистісне. [5].

Н. Матяш, опираючись на дослідження Є. Павлютенкова, відзначає, що професійне становлення передбачає кілька етапів:

виникнення і формування професійних намірів;

професійні знання як основа обраної спеціальності;

адаптація в професії;

часткова або повна самореалізація в процесі самостійної професійної діяльності.

Результатами кожного етапу професійного становлення є: професійне самовизначення, навченість, умілість і професійна майстерність.

Періоду навчання в коледжі відповідає етап навченості та частково вмілості. Інакше кажучи, студенти виходять із певним рівнем компетентності, що включає глибокі теоретичні знання за обраними спеціальностями, певні професійні вміння.

Модель професійної компетентності, запропонована Н. Матяш, включає наступні блоки: потребнісно-мотиваційний, операційно-технічний, самосвідомість. [4].

Погоджуючись із підходами авторів, відзначимо, що проаналізовані моделі відносяться до розряду статичних.

А. Симоненко зробив спробу розробити динамічну, прогностичну модель особистості компетентного випускника коледжу. Статична модель характеризує об'єкт лише в певний момент часу і виступає в процесі пізнання як його «знімок», як «перетин», а будь-які процеси розглядаються як його «обривки», оскільки залишаються невідомими ні його вихідний стан, ні кінцевий результат. Сутність динамічної моделі полягає у встановленні взаємозв'язків між цілями у формуванні кожного з компонентів моделі в кожен конкретний момент часу, фіксації визначеної послідовності новоутворень у

них, послідовності змін за ті або інші проміжки часу, що найкоротшим шляхом веде особистість до головної мети. У руслі цього процесу вибудовуються мета, зміст, форми, методи, результати діяльності вихователів і вихованців[6]. Така модель (або моделі) покликана орієнтувати всю життєдіяльність навчального закладу, визначати його конкретні цілі та шляхи їх досягнення.

Метою статті є формування моделі професійної компетентності студентів коледжів торгово-економічного профілю яка виступає орієнтиром для досягнення ефективності загальної мети професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Створюючи модель формування професійної компетентності студента коледжу, ми узагальнили та систематизували опрацьований матеріал та представляємо професійну компетентність студентів торговельно-економічного профілю як сукупність чотирьох складових: світоглядно-мотиваційної, теоретико-когнітивної, практично-діяльній і функціонально-творчої. Також нами виокремлено чотири групи критеріїв сформованості професійної компетентності, а саме: професійно функціональний, професійно спеціальний, психологічно-особистісний та результативний. Кожен із чотирьох критеріїв формування моделі професійної компетентності студента визначає необхідні якості, знання та вміння (показники), що складають структуру його професійної компетентності. Крім того, ми розглядаємо професійну компетентність студентів торговельно-економічного як інтегративну рису особистості, яка має чотири рівні розвитку: низький, середній, достатній та високий.

Модель охоплює не всі властивості студента як суб'єкта діяльності. Зокрема, не розглядаються такі з них, як індивідуально-типологічні, розумові та ряд інших, тобто властивості психологічного та психофізіологічного характеру, які служать предметом дослідження при розробці психограм.

Судити про рівень компетентності треба за ступенем професійної кваліфікації, результатами виконуваної праці, вміннями співвідносити знання з метою, а також здатністю використання цих знань і умінь на практиці.

У розробленій моделі формування професійної компетентності студента

торговельно-економічного профілю наведені конкретні аспекти його професійної діяльності, якість виконання яких дозволить судити про рівень професійної компетентності.

Інструментом для подальшого розвитку вимог служить постановка мети професійної діяльності в моделі. Основною метою діяльності студента торговельно-економічного профілю є задоволення споживчого попиту та економічних потреб населення. Мета діяльності включає в себе:

психологічні та теоретична готовність до розробки стратегії і програми розвитку підприємства;

вміле використання на практиці набутих професійних вмінь та знань;

прийняття вмілих управлінських рішень;

ефективна професійна діяльність;

професійний саморозвиток.

Фахівець торговельно-економічного профілю, підкоряє свою діяльність насамперед вимогам і цілям суспільства. Таким чином, його діяльність приймає форму суспільної значущої.

Система суспільних відносин, що панують у суспільстві, призводять до того, що потреби особистості задовольняються не її особистою працею, а суспільством. Так, фахівець торговельно-економічного профілю працюючи на благо суспільства, не створює ні матеріальних, ні духовних цінностей, а одержує їх від суспільства в обмін на свою працю.

Дослідження показують, що на початку процесу становлення професіоналізму в людини найчастіше формується не повна структура діяльності, і як вона далі протягом багатьох років удосконалюється (або не вдосконалюється) до повної шляхом додавання нових аспектів. Ядро професії – це професійні функції, якість виконання яких визначає професійну компетентність.

Поява нових програмних продуктів, технологій роботи з інформацією, розвиток телекомунікації, виникнення електронного бізнесу привели до того, що інформаційні технології стали невід'ємною частиною життя та професійної

діяльності фахівців з економіки. У зв'язку з цим суттєвої трансформації зазнали функції професійної діяльності економістів, що зумовило необхідність модернізації професійної підготовки майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю. До них можна віднести функції діяльності:

- фінансово-економічна;
- аналітична;
- організаційно-прогностична;
- комунікативна;
- спеціальна.

Отже, розроблена нами модель професійної компетентності студента торговельно-економічного профілю має виступати орієнтиром у формуванні професійної компетентності випускника коледжу (рисунок 1).

Порівняння рівня професійної компетентності фахівця торговельно-економічного профілю, визначеного моделлю, із реальним рівнем професійної компетентності конкретного студента дасть можливість цілеспрямовано впливати на підвищення рівня його професійної компетентності, визначати професійні можливості студента, який буде здійснювати реалізацію інноваційної діяльності. Це призводить до певних результатів діяльності:

1. Сформованості стійкого переконання у необхідності професійної компетентності.
2. Задоволеності фахівця своєю професійною самореалізацією і творчим саморозвитком.
3. Здатності до ініціативи та підприємництва

Усвідомлення проблем, властивих процесу підготовки майбутніх економістів, спонукало до пошуку нових підходів до формування їх професійної компетентності.

В умовах сучасного кризового стану економіки та суспільства для країни досить важливим є питання підготовки енергійного, гнучкого, адаптованого та компетентного фахівця. Це передбачає формування відповідних якостей антикризового спеціаліста. Такий підхід до професійної компетентності

майбутнього фахівця торговельно-економічного профілю є головною метою для профільного навчального закладу. Безумовно визначальна роль у цьому процесі належить педагогам.

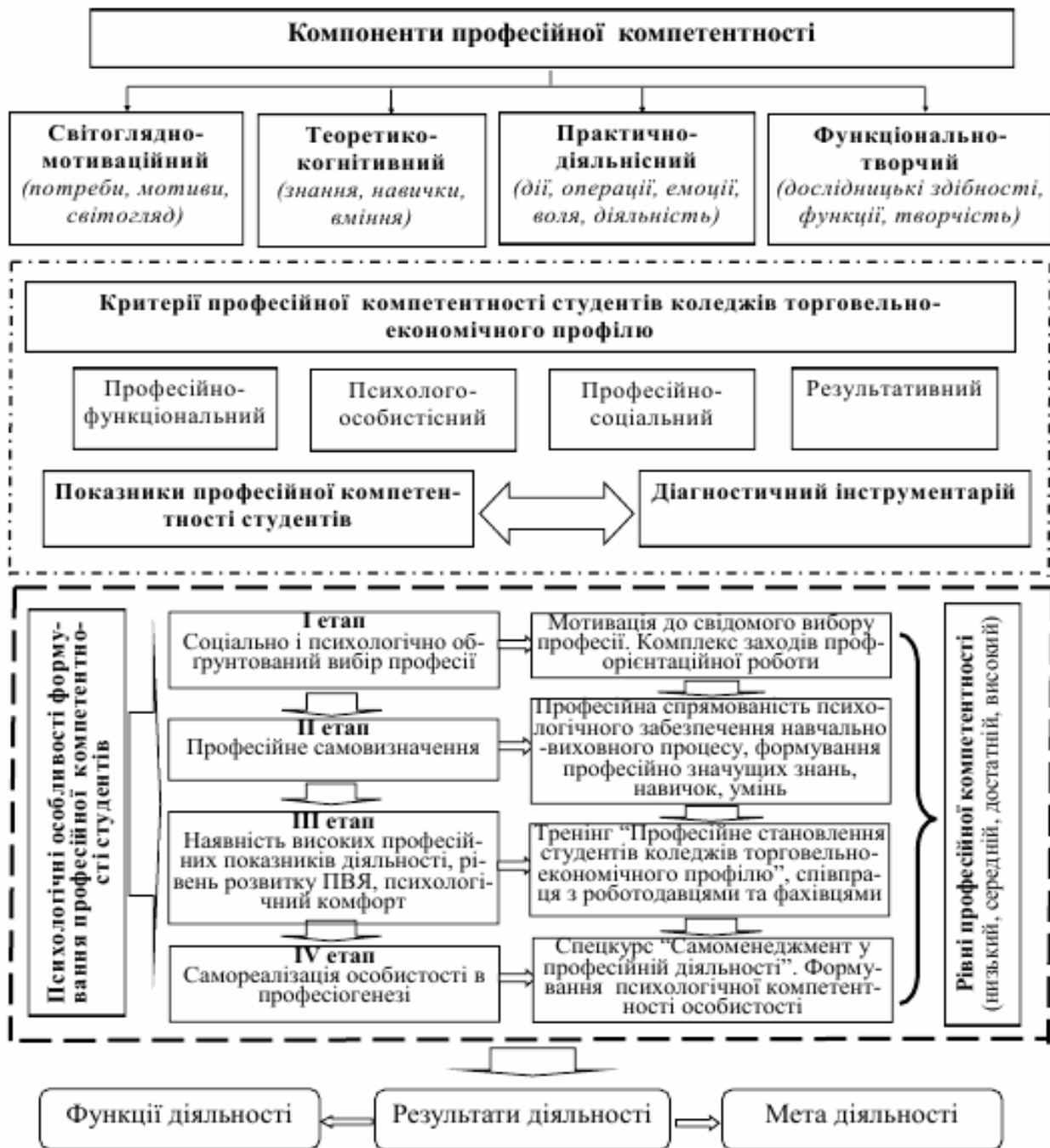

Рис. 1. Модель формування професійної компетентності студентів торговельно-економічних коледжів

Саме перед ними стоїть задача підвищення інтересу до навчання, зміни мотивації навчання, що безумовно буде сприяти як формуванню професійної компетентності студентів торговельно-економічного профілю, так і кращій адаптації в нових економічних умовах.

Висновки дослідження перспективи подальших розвідок у даному напрямку. На основі проведеного аналізу наукової літератури, нами була запропонована модель формування професійної компетентності студента торговельно-економічного профілю, яка включає як психологічні особливості цього процесу, рівні розвитку досліджуваного психологічного феномену, критерії та показники професійної компетентності даної категорії, програму цього процесу, так і зміст діяльності; мети, функції, результати. Будучи складним структурним утворенням, професійна компетентність охоплює всі структурні ланки моделі, особливості та рівень розвитку яких визначають ступінь оволодіння професією, професійну компетентність фахівця, і в залишковому підсумку його професійна майстерність.

Вивчення статистики діяльності торговельно-економічних спеціалістів показує, що більшість з них протягом певного періоду змінює не лише посади, але й профіль трудової діяльності. Враховуючи стрімкий розвиток інформаційних технологій, збільшення швидкості оновлення ринку продукції та виробничо-технічної бази підприємств, дана обставина висуває в якості одного з шляхів досягнення відповідної кваліфікації та підвищення рівня професійної компетентності фахівців – саморозвиток та самоосвіту.

Саме вивченню можливостей впливу саморозвитку та самоосвіти на процес формування професійної компетентності у студента коледжу торговельно-економічного профілю ми спрямували наше подальше дослідження.

Список використаної літератури

1. Зимняя, И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И. А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 42 – 43.
2. Кравчук, П. Ф. Формування розвинутої творчої особистості студента / П. Ф. Кравчук – Київ : Вища школа, 1984.–155 с.
3. Крилова, Н. Б. Формування культури майбутнього спеціаліста / Н. Б. Крилова – М. : Вища школа, 1990. – 142 с.

4. Матяш, Н. В. Самовоспитание профессиональной компетентности будущего учителя / Н. В. Матяш – Брянск, 1994. – 160 с.
5. Павлютенков, Е. М. Профессиональное становление будущего учителя / Е. М. Павлютенков // Сов. педагогика, 1990. – № 11. – С.64 – 69.
6. Симоненко, А. В. Организационно–педагогические условия формирования волевых качеств курсантов. Дис. канд. пед. наук. – Брянск, 1998. – 204 с.
7. Смирнова, Е. Є. Фактори, які визначають діяльність фахівця / Е. Є. Смірнова // Становлення фахівця – Л., ЛГУ, 1989. С. 38 – 60 с.

Стаття надійшла до редакції 27.08.2015

Шмерко Е. П. Модель формування професійної компетентності студентів коледжів торгово-економічного профіля

В статті описана модель професійної компетентності студентів коледжів торгово-економічного профіля, яка виступає орієнтиром для досягнення ефективності професійної підготовки, з урахуванням психологічних особливостей формування професійної компетентності студентів.

Ключевые слова: *студенты коледжів, професійна компетентність, психологічні особливості, модель, критерії, показателі.*

Smerko E. P. Model formation of professional competence of college students trade and economic profile

The purpose of this writing is formulation model of the professional competence of college students trade-economic profile serving benchmark for achieving the efficiency of the overall goal of training.

The model of formation of professional competence of the student trade-economic profile that includes both psychological features of this process, the level of development of the psychological phenomenon, criteria and indicators of professional competence in this category, the process and content of the activity; the purpose, function, results. As the complex formation of professional competence covers all, the structural links of models, features and level of development which determine the degree of mastery of the profession, the professional competence of specialist, and as a result of his professional skill.

To create a model of the formation of professional competence of the student trade-economic expertise of students trade and economic profile is presented as a set of four components: World-motivational, cognitive theory, practical activity and functional and creative; singled out four groups of criteria of professional competence: professional-functional, professional-special, psychologically personal and effective. Each of the four criteria forming a model of professional competence of the student determines the necessary qualities, knowledge and skill (indicators) that

make up the structure of his professional competence; professional competence of students of trade and economic profile is considered as the integrativnu of rice of personality, that has four levels: low, medium, and high enough; highlight the goals, functions, content and results of the professional activity.

In the model of formation of professional competence of the student trade-economic profile are specific aspects of his professional activity, the quality of which will determine the level of professional competence.

Professional competence as a complex structural formation covers all management models, features and level of development, which determine the degree of mastery of the profession, the professional competence of specialist, and eventually his professional skill.

Keywords: *modelûvannâ, self-realization, professional self-determination, navčeništ', unmolest' and professional skill, professional, functional, professional-special, psychologically personal and effective.*